

"Mijn Dagboek"

Dit is het oorlogsdagboek van Tilla Hornen

17 september 1944

Bij Nijmegen worden Engelse luchtdalingstroepen neergelaten en bezette de Waalbrug bij Nijmegen, de Plasmolen, Groesbeek en andere plaatsen.

18 september 1944

Algemene spoorwegstaking, de hele dag ziet men hier voetgangers over de Rijksbrug die zich huiswaarts spoeden. Hier blijft alles geheimzinnig stil. We zijn in afwachting van de dingen die komen gaan. Zal de bevrijding nu gauw komen?

19 september 1944

Het is geweldig druk in de lucht maar de mensen gaan weer gewoon aan het werk. De Engelse vliegtuigen cirkelen laag over ons heen.

20 september 1944

Hier is alles rustig. We doen gewoon ons werk.

21 september 1944

Alles blijft hier rustig. In de verte hoort men het dreunen van kanonnen.

22 september 1944

Hier blijft het erg stil, de bevrijden laten ons wachten.

23 september 1944

Allen moeten zich melden voor Maaswerken, er worden aan de Maas loopgraven en versperringen aangelegd.

24 september 1944

Het is vandaag zondag. We zijn te voet naar de kerk geweest maar er was niet veel volk. Vanmiddag zijn To, Anna en ik naar de Afferdse kermis geweest. Te voet en in druilerige regen. Van kermis niets te merken. Maar hoe kan het ook anders met deze ondraaglijke spanning?

25 september 1944

Het is hier wel rustig. Te rustig misschien, wie weet wat er ons nog boven het hoofd hangt.

26 september 1944

Mannen van 14 tot 60 jaar en vrouwen van 16 tot 45 jaar moeten zich melden voor de Maaswerken. In Vierlingsbeek zijn bommen gevallen.

27 september 1944

Vierlingsbeek moet gaan evacueren. Waar ze naar toe moeten weet niemand, er dringt zo weinig nieuws tot ons door.

28 september 1944

We krijgen 2 soldaten en 2 paard met wagens ingekwartierd. Waar ze vandaan komen, zeggen ze niet. Ze weten het denklijk zelf niet.

29 september 1944

Mannen en vrouwen moeten zich melden in Bergen, wij blijven maar stil hier.

30 september 1944

Hier is nog alles stil, ieder doet zijn werk.

1 oktober 1944

Bergse kermis vanmiddag, granaten in Bergen gevallen. Veel vliegtuigen in de lucht.

2 oktober 1944

Vanmorgen om 8 uur is de kerktoren in Vierlingsbeek beschoten en neergestort. Druk in de lucht. De Rijksweg werd beschoten en het zoontje van H. Smits raakte zwaargewond en is naar het ziekenhuis Redbourg in Duitsland overgebracht. Er komen geruchten door dat Maashees moet evacueren.

3 oktober 1944

Het gebulder van over de Maas wordt steeds heviger. Hier wordt het wat rumoeriger en er komen steeds meer soldaten die het ons nog lang niet makkelijk maken.

4 oktober 1944

Hier blijft alles zo vreemd stil en de spanning is groot.

5 oktober 1944

Vanavond granaten in Aijen gevallen, geen ongelukken.

6 oktober 1944

Inkwartier van Duitse soldaten. Op stal worden bedden klaargemaakt. Het zijn goede mensen maar toch zijn we wantrouwend tegenover elkaar want het zijn "Duitsers".

7 oktober 1944

Alles is hier nog tamelijk rustig. We hebben nog geen klagen.

8 oktober 1944

Vanmiddag bezoek uit Velden gekregen. Ook daar is het net als hier. Maar afwachten.

9 oktober 1944

Hier is het nog tamelijk rustig. Gerard is weer vertrokken. Wanneer zullen we ons weer terug zien? Niemand kan het zeggen want het is net of er iets in de lucht hangt.

10 oktober 1944

In Aijen zijn veel soldaten ingekwartierd en word de derde loopgraaf aangelegd, hier vlak bij huis. Het wemelt hier van Duits werkvolk. Ook dat zijn mannen die opgeroepen zijn om als het kan, de oorlog te winnen. Ook zij zijn thuis weggegaan bij hun gezinnen, met de bedoeling om zich even te gaan melden bij het gemeentehuis. Maar in plaats van vervolgens naar huis te gaan, werden ze in een gereedstaande trein gejaagd, om zich in te gaan zetten en mee te werken om zo wellicht de oorlog te kunnen winnen.

Ook zij zijn beklagenswaardige mensen die erg naar huis verlangen en nog meer naar de vrede.

11 oktober 1944

Het is hier druk met het aanleggen van loopgraven. De mannen en jongens hier houden zich wat terug want de Duitsers zijn niet erg pluis.

12 oktober 1944

De Duitse arbeidsdienst, jongens van 15 – 16 jaar komen de prikkeldraad van de afzetting bij de weilanden halen. Ze hebben die nodig om versperringen te maken. 'Nee hoor' de Tommie zal hier niet door kunnen.

13 oktober 1944

Bij Theunissen is een batterij opgesteld en er wordt al geschoten.

14 oktober 1944

Vanmiddag hier dichtbij, veel granaten gevallen. Afferden moet ontruimen. Vanavond om 21.00 uur komen Toon, Nel en de kinderen aan. De Duitse arbeiders zijn vertrokken. We slapen nu op de stal die we tot slaappleats hebben ingericht. Dat is veiliger dan in de kamer.

15 oktober 1944

Na een rustige nacht hebben we bijna de hele dag in de kelder gezeten en er komen veel granaten in de omgeving terecht. Stientje, Bertie en Marietje gaan de kelder al in als ze ook maar iets horen in de verte.

16 oktober 1944

Vannacht heeft het over de Maas veel geschoten. Vanmiddag om 13.00 uur werd de kerk ook zo hevig beschoten dat hij neer stort. De graansilo heeft ook al veel te lijden gehad en wordt nog steeds onder vuur gehouden.

17 oktober 1944

De ingekwartierde soldaten zijn weer vertrokken. Vanavond kloppen 2 soldaten ons uit bed en vragen om onderdak. Daar beneden alles bezet is, betrekken ze boven een slaapkamer. Wat zien die jongens eruit, vies en smerig.

18 oktober 1944

Alles is hier zo vreemd stil.

19 oktober 1944

In de verte hoort men het bulderen der kanonnen. Hier is het weer wat stiller geworden sinds een paar dagen.

20 oktober 1944

Granaten vallen aan de Rijksweg, geen ongelukken.

21 oktober 1944

Anderhalf uur in de kelder doorgebracht. Veel granaten dichtbij ingeslagen. Om 18.00 uur een hevige beschieting op het dorp. Een meisje uit Maashees gedood. Zes voltreffers op de kerk.

22 oktober 1944

Zondag, vanmorgen wordt er geen Heilige Mis gelezen in de kerk, die ligt vol puin. Groot gevaar voor verdere beschieting. De windmolen wordt onder vuur gehouden. In Heukelom een zoon van Wallenberg gedood.

23 oktober 1944

Kapelaan de Boer komt aan huis de absolutie geven en de Heilige Communie. De Heilige Mis wordt voortaan in de kelder van de fabriek gelezen waar we ons heel veilig voelen. Vanmiddag is Thies Diebels, die op het veld aan het werk was, door granaten gedood. Met vertwijfeling horen we het nieuws.

24 oktober 1944

Vandaag is Thies Diebels op het heike begraven. Het is de hele dag rustig. Om half 10 vanavond komen weer veel granaten dichtbij terecht, gaten in het dak gekregen.

25 oktober 1944

Alles kunnen de soldaten gebruiken. Vandaag moesten ze een melkbus hebben. De oudste hebben we maar meegegeven.

26 oktober 1944

Het werd toch te bar. Vanmiddag halen de Duitsers het paard uit de stal.

27 oktober 1944

We wachten nog steeds op onze bevrijders. Het leven is niets meer dan angst, zorg en vertwijfeling. Geen enkele lichtstraal, de mensen zijn moedeloos.

28 oktober 1944

Aan de Paal veel granaten ingeslagen. Gelukkig geen ongelukken, alleen wat schade.

29 oktober 1944

Inkwartiering gekregen. De soldaten zijn kletsnat en drogen zich bij de kachel. Ze zeggen dat ze vanuit Blerick gevlucht zijn, het loopt hier maar af en aan.

30 oktober 1944

Vannacht niet geslapen. De Duitsers stonden op stal met zaklampen ons te belichten. We deden maar net of we sliepen en beefden onder de dekens. Tot 2 maal toe kwamen ze terug en eindelijk dropen ze af. Wat waren we toen blij maar hebben niet meer geslapen.

31 oktober 1944

Vannacht weer veel granaten dichtbij ingeslagen. Voormiddag de hele tijd in de kelder gezeten. Maar gelukkig, we zijn er met alleen wat schade aan het huis, vanaf gekomen. De mensen zijn zo bang, ze durven niet meer van huis.

1 november 1944

Allerheiligen. Rustige nacht gehad. We zijn naar Aijen geweest. De Heilige Mis in de kapel gehoord. Vanavond om 23.00 uur begon de beschieting en duurde anderhalf uur. De granaten vielen in en om het huis. We hebben maar gebeden, de ene rozenkrans na de andere. We luisterden naar het fluiten en janken der granaten. Het zijn verschrikkelijke uren die we beleefd hebben. Eindelijk hield het op en bij helder licht gaan we naar buiten. Wat een ravage, het hele dak is stuk. We zijn zo angstig en durven niet naar bed, we wachten tot de morgen af.

2 november 1944

Na een slapeloze nacht gaan we onze bedden in de kelder klaar maken. Vandaag blijft het rustig.

3 november 1944

Vanmorgen de Heilige Communie bij Koppes ontvangen. Alles blijft hier rustig. Op straat ziet men alleen Duitse soldaten. De mensen blijven het liefste binnen voor de veiligheid. Wanneer zullen we toch bevrijd worden?

5 november 1944

Zondag, rustige nacht gehad. De Heilige Mis in de kapel van Aijen bijgewoond. Toch weer blij als we weer thuis zijn.

6 november 1944

De nacht is heel rustig geweest. Vandaag is het geweldig druk in de lucht. Over de Maas buldert het verschrikkelijk. Vierlingsbeek is door de Tommies bezet maar de mensen zijn er weg en er is niemand die de bevrijders kan begroeten. Komen ze ons nu ook bevrijden nu ze zo dichtbij zijn? Slechts de Maas tussenbeide en wij maar wachten.

7 november 1944

Rustige nacht gehad en door de dag is het ook stil gebleven.

8 november 1944

Onder hevig vuur is de kerk van Bergen bezweken. De toren was het mikpunt van de Engelsen. Kapelaan de Boer is zwaargewond en naar de Gaesdonk vervoerd. Weer veel granaten aan de Langstraat ingeslagen. Vanavond om half tien is Kapelaan de Boer aan zijn verwondingen overleden. Veel heeft de parochie aan hem verloren. Zijn ziel ruste in vrede. Zijn huishoudster en anderen zijn lichtgewond. De beschieting duurt voort.

9 november 1944

Alles rustig hier. Het is erg genoeg geweest gisteren. De maat is vol, de mensen zijn verslagen voor zulk een gevoelige slag.

10 november 1944

Hier is het stil geweest vannacht. Lambertus van de Hogen door granaatscherven gedood.

11 november 1944

Vannacht weer veel granaten dichtbij ingeslagen

12 november 1944

Na een rustige nacht kwam Gerard op bezoek. Daar was het al net zo gesteld als hier

13 november 1944

Hier blijft alles rustig en stil. Zullen de Tommies dan nooit komen?

14 november 1944

Alles stil en rustig.

15 november 1944

Men hoort geen geschut meer, alles is stil

16 november 1944

Rustige nacht en overdag blijft het stil en rustig.

17 november 1944

Zou het de stilte voor de storm zijn?

18 november 1944

De stilte is ondraaglijk, wat zou dat te betekenen hebben?

19 november 1944

Men went weer aan de rust. Je zou haast denken dat er geen oorlog bestond.

20 november 1944

Is het daarom zo lang stil geweest om ons zo veel harder te treffen? Bij de tramhalte in Bergen is Sjang Schelbergen zwaargewond en Thei Cuijpers op slag gedood. Ze stonden beide in de bakkerij te bakken en zijn zo midden in hun werk getroffen. Vanavond om 21.00 uur is Sjang overleden.

21 november 1944

Vanmorgen weer veel geschoten omdat de Duitsers bang zijn voor beschieting wordt de schoorsteen van de fabriek omgeknapt. Na enkele uren kappen valt hij met een zware dreun neer.

22 november 1944

Hier is het stil maar over de Maas wordt veel geschoten.

23 november 1944

Vannacht is hier weer veel geschoten.

24 november 1944

Veel geschoten in Aijen. De Maas begint te wassen.

25 november 1944

In Bergen, Aijen en op de Kamp is veel geschoten. Op de Kamp zijn 2 doden te betreuren. De Maas wast nog steeds, de weilanden staan onder water.

26 november 1944

Bij Urselman in de kelder de Heilige Mis bijgewoond. Jan Franssen die in Vierlingsbeek door de Duitsers opgepakt was en naar Duitsland werd vervoerd, is gevlucht en komt hier aan. Ons gezin wordt steeds groter. Jan is nummer 13. Jan is blij dat hij bij kennissen aangekomen is.

27 november 1944

Hier is alles stil en rustig.

28 november 1944

Verschrikkelijk gebulder over de Maas. Zoals wij menen op te merken hebben de Duitsers zich aan deze kant van de Maas teruggetrokken en hebben de andere zijde prijsgegeven aan de Tommies.

29 november 1944

In Aijen zijn weer veel granaten gevallen. Het water staat er hoog en er is niet meer in Aijen te komen.

30 november 1944

In Aijen zijn Thea Venhovens en een zoontje van P. van Mill gedood, een ander kind zwaargewond.

1 december 1944

Alles stil. De oorlog heeft weer enige slachtoffers geëist. Het leven gaat weer door in angst en de vrees wat morgen weer gebeuren zal.

2 december 1944

Alles kalm en stil. Wanneer zullen we bevrijd worden? Het wachten duurt lang.

3 december 1944

Hier is alles stil. Wel veel soldaten maar men went er al aan dat ze hier zijn.

4 december 1944

Rustige nacht, ook overdag rustig.

5 december 1944

In Heukelom een meisje van P. getroffen en gedood. Men vraagt zich elke dag af wat de nieuwe dag weer brengen zal.

6 december 1944

St. Nicolaas, het is hier stil en rustig. We hebben zelf wat snoepgoed gemaakt voor de kinderen en zo toch nog St. Nicolaas gevierd.

7 december 1944

Mannen en jongens moeten werken voor de Wehrmacht.

8 december 1944

Veel granaten dichtbij ingeslagen.

9 december 1944

Hier is het stil. De soldaten slachten hier een varken want eten, vooral vlees, hebben ze graag. De soldaten kost wordt hoe langer hoe slechter.

10 december 1944

Alles stil en rustig.

11 december 1944

Alles blijft stil hier.

12 december 1944

Zou de stilte weer wat te betekenen hebben?

13 december 1944

In Aijen, moeder van een groot gezin gedood.

14 december 1944

De slag van gisteren zijn we nog niet te boven

15 december 1944

Hier is het de hele dag stil en rustig verlopen.

16 december 1944

De dag is kalm verlopen.

17 december 1944

Na een rustige nacht, vandaag weer veel geschoten en dichtbij granaten gevallen.

18 december 1944

Vanmorgen veel granaten rond het huis, in de schuur een voltreffer gehad. Verder geen ongelukken.

19 december 1944

Soldaten kletsnat van de aanhoudende regen, kloppen ons uit bed. Na zich wat gewarmd te hebben, vertrekken ze weer.

20 december 1944

Vanmiddag komen soldaten hier weer een varken kopen en slachten. Zoiets doen ze graag. Ze hebben anders niets te doen.

21 december 1944

Weer veel granaten ingeslagen. We slachten een koe en verkopen het vlees voor 50 cent per kilo. De Duitsers nemen toch al het vee mee en slachten het af. Het leven wordt voor ons elke dag moeilijker.

22 december 1944

Hier alles rustig en stil.

23 december 1944

Alles blijft rustig.

24 december 1944

Wat hebben we een last van de soldaten!

25 december 1944

Kerstmis. Rustige nacht gehad. In de fabriekskelder de Heilige Mis bijgewoond en Kerstliederen gezongen. Om 12.00 uur alweer de kelder in, veel granaten dichtbij ingeslagen. Hoe zal het volgende Kerstfeest zijn?

26 december 1944

Nelly en ik gaan al vroeg op weg door de bossen naar Afferden om te kijken wat er van hun huisraad nog over is. Onderweg veel geschoten, angstig en bang sluipen we verder. Eindelijk zijn we er. 10 moffen komen ons tegemoet om ons te begroeten. We krijgen elk een borrel en wat koekjes en kunnen vervolgens nog enkele kleren en huisraad bij elkaar rapen. We zijn blij dat we weer weg zijn en komen om half 5 thuis.

27 december 1944

Alles rustig hier. Er wordt weinig geschoten.

28 december 1944

Alles stil en rustig.

29 december 1944

Hier hoort men weinig schieten, alles blijft stil.

30 december 1944

Alles rustig. Vandaag is Gerard uit Velden hier aangekomen te voet met nog 4 anderen. Ze hebben zowat de hele dag gelopen.

31 december 1944

De Heilige Mis in de fabriekskelder bijgewoond. De Parochie Bergen krijgt haar 15e slachtoffer. Dora Moren uit Heukelom gedood.

1 januari 1945

Nieuwjaarsdag. De Heilige Mis bij Urselman gehoord. Vanmiddag is Gerard weer vertrokken. Vanavond weer veel granaten dichtbij gevallen. Veel splinters in gang en kamer. De eerste dag van het nieuwe jaar is goed begonnen.

2 januari 1945

Het wemelt hier van soldaten. Wanneer zullen we toch bevrijd worden?

3 januari 1945

Vannacht is hier weer veel geschoten. Echter, van ongelukken niets gehoord.

4 januari 1945

Vannacht hevig geschoten. Veel granaten dichtbij ingeslagen. Gezin Kleven vertrokken.

5 januari 1945

Door de dag rustig. Vanavond om 20.00 uur alweer onder vuur, gelukkig weer goed gegaan.

6 januari 1945

Vanmorgen veel geschoten en door de dag rustig gebleven.

7 januari 1945

De zo lang gevreesde dag is aangebroken. Om 9.00 uur bevel tot evacueren. Een Grüne Polizeiman kwam zeggen om 9 uur te vertrekken.

Evacueren. We hebben bepak en gezakt gelopen. We wisten niet wat het eerste te nemen om in te pakken. Toen kwam een soldaat zeggen dat we blijven konden. Gauw wat eten klaargemaakt. Toen een nieuw bevel dat we ogenblikkelijk weg moesten. Gauw wat eten en de kinderen goed ingepakt. Die begonnen al te schreien. Al onze pakken op kruiwagens geladen. Van Aijen komen al lange rijen vluchtelingen met beladen handwagens, kruiwagens en fietsen. Daar tussendoor koeien en veulens, alles door de mof verjaagd en verdreven. We sluiten ons aan en in de druilerige regen ging het voort in de richting van Duitsland. Het was een lange, moeilijke reis, over slechte wegen. Tegen de avond kwamen we in Weeze aan. Daar staan we nu. Het is al donker. Niemand die ons onderdak verschaft. We moeten zelf maar wat zoeken en dat in een vreemde plaats. Eindelijk vinden we een leegstaand huis. De kachel brand nog. We eten wat meegebracht brood. Spreiden onze dekens uit maar van slapen komt niets. We zijn veel te moe en moedeloos en het liggen op de harde vloer valt voor menigeen ook niet mee.

8 januari 1945

We zijn al vroeg op, nog moe en stijf van gisteren. We denken nog aan huis en alles wat we achtergelaten hebben. Wat zal het leven als vluchteling brengen? We eten wat brood, rollen onze dekens op en dan komt het bevel dat we verder moeten. Het is 9.00 uur. Vader, Nelly en de kinderen blijven achter, die worden met auto's vervoerd en voort gaat het. Over dik besneeuwde wegen en bittere kou naar Goch waar we om 20.00 uur aankomen. We krijgen als verblijf het ziekenhuis aangewezen. Het was er lekker warm en bedden stonden gereed.

9 januari 1945

Na een goede nachtrust gehad te hebben moeten we weer verder. Het is 8.00 uur en nog donker, bitterkoud weer. Een lange, moeizame tocht gaat beginnen. Af en toe krijgen we hulp van sneeuwruimers. Opgepikte jongens uit Enschede, vertelden ons wat voor behandeling ze kregen. Ze moesten slapen in varkenskooien. We hadden medelijden met hen hoewel we zelf meelijwekkend genoeg waren. In de late namiddag kwamen we in Kleve aan. Hier kregen we wat dikke soep te eten. Op het vieze stro legden we onze dekens en sliepen als rozen.

10 januari 1945

Om 8.00 uur staan de Grünen weer klaar om ons verder te vergezellen. Soms zetten ze een grote mond op waarvoor we toch niet bang meer zijn. We gaan verder door het zwaar gebombardeerde Kleve, dat men gerust een dode stad kan noemen want er is geen mens te zien. We gaan richting Emmerich. We komen moe en

afgemat aan de Rijn waar we uren moeten wachten om overgezet te worden. Hier kunnen we de puinhopen van Emmerich overzien. Zo ver als het oog reikt, geen huis meer overeind. Eindelijk aan de overkant. Over slechte wegen van Emmerich die totaal kapot zijn van de bombardementen. We gaan naar de Hollandse grens. We passeren het grenskantoor. We krijgen hulp van een Hollandse jongen. 'De Grünen' hebben we sinds de oversteek op de Rijn niet meer gezien. Eindelijk, na 4 dagen sjouwen zijn we weer in Holland terug en hebben het gehate moffenland achter ons gelaten. We hebben in 'S-Heerenberg nog een paar uur op straat gestaan en dat in ons eigen vaderland waar we meenden hartelijk ontvangen te zullen worden. In een patersklooster krijgen we onderdak, het is er bitterkoud.

Vader, Nelly en de kinderen zijn ook aangekomen en worden in een kasteel ingekwartierd. Er worden strozakken aangesleept maar van slapen komt niet veel want het is hier zo koud. Alle ruiten zijn stuk. Later hebben we een kachel aangemaakt en konden de oude luitjes en kinderen zich warmen. We gaan vader, Nelly en de kinderen nog eens opzoeken, die maken het goed.

11 januari 1945

We krijgen brood en koffie. Om 8.00 uur staan boerenwagens klaar om alles op te laden en weer gaat het verder, over hobbelige wegen. Heel in de verte hoort men nog het bulderen der kanonnen en verder merkt men hier van de oorlog niets. We hebben moeite om bij elkaar te blijven want er komt een dikke mist opzetten. We beginnen honger te krijgen en vragen brood langs de deuren. Eindelijk komen we in Wehl aan. De bagage wordt afgeladen en bij een café spreiden we de dekens op het stro uit. De Kapelaan van Wehl kwam het avondgebed met ons bidden en spreekt ons bemoedigende woorden toe. We vleiden ons te rusten op het frisse stro wat we wel waardeerden want we zijn moe.

12 januari 1945

We zijn al vroeg wakker. Na een pan spek, die we van huis hebben meegenomen, gebakken te hebben, krijgen we ons brood in de vorm van wat kruimels. Mijn vinger is tijdens de vlucht gaan zweren en heeft vannacht erg pijn gedaan. Toevallig komt er een ziekenhuiszuster die hem verbindt. Om 8 uur rijden de boerenwagens weer voor. Gauw alles inladen en voort gaat het, richting Hengelo, Gelderland. Het is nog donker en zo koud. Als we in Hengelo aankomen worden we ondergebracht in een Protestantse school. We gaan direct op het stro liggen want we zijn vermoeid en slaperig. Omstreeks 21.00 uur krijgen we wortelenstampot en komt het bericht dat we eerdaags niet verder gaan. Och, het kan ons niets meer geven wat ze met ons doen. We kruipen vroeg onder de dekens want hier is geen licht meer.

13 januari 1945

Heel goed uitgeslapen. We krijgen een bord zemelen pap die men niet door de keel kan krijgen maar we moeten toch maar doorzetten. Er werd ons gezegd dat we hier kunnen blijven tot 18 januari. Och, het kan ons weinig meer schelen waar ze ons naar toe sturen. Nu we toch eenmaal van huis zijn interesseert het ons weinig meer. Daar we anders toch niets kunnen doen gaan we maar langs de deuren om brood te vragen. Want het eten wat we krijgen uit de gaarkeuken is slecht en bijna niet te eten. Van het Rode Kruis krijgen de vluchtelingen allemaal nieuwe klompen waar we heel blij mee zijn. De straten zijn modderig want de sneeuw is intussen gaan dooien, het is nu ook niet meer zo koud buiten.

14 januari 1945

We hebben niets te doen en vervelen ons erg. We zitten hier met 30 man in een lokaal, het is gewoon een bende. Met zoveel volk, zo dicht bij elkaar te leven, is geen doen.

15 januari 1945

We gaan 's morgens hier naar de kerk, dat is wel fijn.

16 januari 1945

We zitten nog steeds hier, morgen gaan we verder.

17 januari 1945

Vandaag is het kermis in St. Anthonis en wij zitten in de Achterhoek.

18 januari 1945

Vanmorgen komt het sein om te vertrekken. Wat zijn we allen blij want hier was maar een 'schraalhans kok'. Na een lange, moeilijke weg en steeds maar achter de boerenwagen aanlopend, komen we aan in Ruurlo. We worden ondergebracht in de Rooms Katholieke kerk die helemaal vol stro ligt. Er staat een grote kachel te branden maar rookt geweldig. We zijn moe en gaan maar vroeg naar bed. Het is wel erg vreemd zo in een kerk op het stro te slapen. Onze bagage hebben we in een eierloods achtergelaten.

19 januari 1945

We hebben heerlijk geslapen. Als we opstaan en onze dekens bij elkaar pakken, komt de Pastoor de Heilige Mis lezen. We knielen op de communiebank en horen de Heilige mis. Na de mis gaan we in een zaal brood eten en als we klaar zijn rijden de boerenwagens voor de kerk en wordt alles weer opgeladen en vooruit gaat het weer. Steeds verder van huis. We gaan naar Borculo. Het is verschrikkelijk weer, de sneeuwvlagen striemen ons in het gezicht. We zijn van het lopen op de slechte wegen zo moe en hebben op de wagen plaatsgenomen. We hebben ons met dikke dekens toegedekt maar het waait en sneeuwt verschrikkelijk. Het is een zware tocht, de zwaarste tot nu toe. Niemand spreekt nog een woord. Elk is met zijn eigen gedachten bezig, denkend aan het droevig lot waar we mee zijn begaan. We komen in Borculo aan. Daar is geen onderdak meer voor ons en de andere vluchtelingen, alles is bezet. Ondanks de felle kou, moeten we een half uur wachten. Na veel wikken en wegen, de politie moet er nog aan te pas komen, moet de boer ons nog 5 kilometer verder brengen. Hij moppert dat het vanavond wel laat zal worden eer hij thuis is. Hij moet zich maar eens in ons verplaatsen, hoeveel dagen zijn wij al van huis en hoe lang zal het nog duren voordat wij thuis zijn. We komen in Gelselaar aan. Verstijfd van de kou gaan we een café binnen. Ik kan bijna niet meer op mijn benen staan. We krijgen hete koffie. Wat was dat heerlijk na zo'n verschrikkelijke reis. Een boer kwam ons halen, we konden in een achterkeuken logeren. De kachel stond roodgloeiend. Het stro om op te slapen lag al klaar. Wat was dat heerlijk, zo eindelijk eens met ons zessen te zijn. De boer en zijn vrouw waren beste mensen. Ze hadden voor ons haverhout pap en zuurkool met spek. Wat wel gewaardeerd wordt nu we de laatste tijd niets anders gehad te hebben dan wortelenstampot met zand in plaats van spek. Velen komen ons hier opzoeken en benijden ons omdat we hier zo gezellig zitten. Morgen doen we de grote was, dat is wel nodig.

20 januari 1945

We houden ons bij de warme kachel want buiten sneeuwt het. De was is al klaar en hangt bij de kachel te drogen. Van vader, Nelly en de kinderen weten we niets meer. Overal wordt bij het Rode Kruis geïnformeerd maar overal wordt gezegd dat ze al veel verder zijn dus maar wachten.

21 januari 1945

We krijgen de Protestantse kerk aangewezen om de Heilige Mis bij te wonen. De hele dag komen kennissen ons bezoeken en nog eens gezellig te praten over de reis en thuis en alles wat we achtergelaten hebben.

22 januari 1945

Het sein om te vertrekken. Gisteren hebben we bij de boer en zijn vrouw in de kamer doorgebracht. We mochten alles vertellen wat we doorgemaakt hebben. We hebben er heerlijke koek met koffie gehad. Het zijn toch zo'n beste mensen. Nu zijn we weer startklaar. Het is prachtig winterweer. De boer brengt ons zelf weg met een rijtuig. We nemen afscheid van de familie Ruitkamp en zijn zeer dankbaar voor het gulle onthaal. Een fijn, warm vertrek en goed eten. We beloven nog iets van ons te laten horen.

Als we op de plaats van bestemming zijn, denken we nog met weemoed aan de gezellige dagen die we daar hebben doorgebracht. Na anderhalf uur rijden overschrijden we de grens Gelderland – Overijssel. Nog een uurtje rijden en we komen in Markelo aan. We worden ondergebracht in een grote zaal. Er staat een grote kachel te branden maar toch is het hier koud. Het eten dat we krijgen is goed. Hier kunnen we blijven tot overmorgen.

23 januari 1945

Van de oorlog merkt men hier niets, de mensen werken en fietsen gewoon.

24 januari 1945

Een slapeloze nacht, die te danken is aan de kou. Als we ons toilet gemaakt hebben en de dekens weer opgerold, krijgen we koffie en brood. De wagens komen al voorrijden. Alles wordt opgeladen. Wat is het buiten koud, het vriest dat het kraakt. We sukkelen achter de wagen aan. De tocht gaat door bossen en over omwegen omdat de grote weg versperd is vanwege startbanen van de VI. Steeds verder gaat de tocht naar het Noorden. Waarheen? Ook dat vragen we niet meer want dat antwoord blijft hetzelfde.

Eindelijk na een lange, moeizame weg bereiken we Rijssen. We worden in de school met de Bijbel ondergebracht. Daar worden we allen door een dokter onderzocht omdat er onder de vluchtelingen schurft, luizen etc. zijn. Wie goedgekeurd is, wordt bij de burgers ondergebracht. Anna en ik krijgen als ons adres aangewezen; Oranjestraat; 51, Toon en Jan; Lentfersstraat 5, Piet; Boomkamp 17 en Marie; Boomkamp 14. Van vader, Nelly en de kinderen hebben we de laatste dagen niets meer gehoord. We treffen het goed op onze plaats want het is een fijn gezin van 8 personen. We krijgen lekkere bonensoep en knappen er direct van op. We houden ons in gereedheid want elk ogenblik kan het zijn dat we weer verder moeten. Maar de tijd gaat verder en we horen niets over vertrekken. Vandaag horen we waar vader, Nelly en kinderen zijn. In Hoogeveen, Drenthe, waar hun vaste verblijf is. Toon gaat er direct naar toe en neemt er zijn intrek. Wij blijven hier en als we 6 weken hier zijn worden we als inwoner van Rijssen ingeschreven.

We hebben het bijzonder goed getroffen, van de oorlog merk je hier bijna niets. Alleen de VI, die vliegen hier dag en nacht overheen. Ze hebben hier dichtbij de startbanen en maken een oorverdovend geraas. Hier voor de inwoners van Rijssen gaat het leven ongestoord verder, alleen hier en daar een ruzie. Met eten gaat het ook nog wel. Hier komen veel mensen uit de grote steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Daar wordt veel hongergeleden. Ze gaan de boer op om wat eten te ruilen voor lakens, slopen en alle andere huishoudelijke dingen.

We hebben ons hier goed gewend en zijn als echte huisgenoten opgenomen. Wat wel fijn is nadat we zoveel hebben meegemaakt. En zo gaat het leven verder, de dagen rijgen zich aaneen. Van Limburg, dat ons zo na aan het hart ligt, horen we niets meer. Zullen we nog wel ooit bevrijd worden? Het wordt allemaal hoe langer hoe vager. Ik zal niet verder schrijven want hier gebeurt weinig dat ons persoonlijk aangaat. Maar als er iets gebeurt, de moeite waard om bij te houden, dan wil ik graag verder gaan.

25 maart 1945

In de afgelopen nacht is er een vliegende bom neergestort. Er zijn 24 doden te betreuren. Het brandde er hevig en mensen vluchten in nachtgewaad de straat op. Ze kwamen hier langs gelopen en wisten niet waar ze blijven moesten.

26 maart 1945

Van Radio Oranje waar naar hier nog niet veel is geluisterd, komt het bericht dat op 3 maart Limburg bevrijd is en er was niemand om onze bevrijders te begroeten. Hoelang zal het voor ons hier nog wel duren?

Er beginnen steeds meer soldaten te komen en men begint het bulderen der kanonnen te horen. Weer komt de oorlog nader, zoals we al eens hebben meegemaakt.

2 april 1945

Men merkt wel op dat er iets gaande is want de landwacht gaat er toe over om fietsen in beslag te nemen. De nsb'ers trekken allemaal weg. De moffen vorderen paarden en wagens, er is een drukkend gevoel, net of er iets in de lucht hangt.

3 april 1945

Zal de bevrijding dan toch eens komen? Er hangt iets in de lucht wat men niet verklaren kan.

4 april 1945

Het oorlogsgeweld komt nader, men kan het horen aan het duidelijk bulderen der kanonnen.

5 april 1945

We zijn in afwachting en verlangen zo naar de vrede.

6 april 1945

Men ziet steeds minder moffen, het is net of ze zich nu al terugtrekken.

7 april 1945

Gespannen wachten wij de dingen af en de dagen duren zo lang, er gebeurt niets.

8 april 1945

We horen het afschieten en het inslaan van de granaten. Het springen van bruggen, van spoor en Twents Rijnkanaal. Zou de Tommie, waar we sinds 17 september naar verlangd hebben, nu komen om ons te bevrijden? Er wordt gefluisterd dat ze morgen hun intocht in Rijssen zouden houden en dat er niet de minste weerstand zou zijn omdat de soldaten al enkele dagen weg zijn.

9 april 1945

Dag van onze bevrijding! Wat is het fijn nu we onze bevrijders de hand kunnen drukken. Het is 12 uur 's middags als ze met rollende tanks Rijssen bezetten. Het zijn onooglijke zwarte kerels met vette kleren aan. Maar voor ons zijn het de bevrijders die ons komen bevrijden van het juk der Duitsers. De hele dag is er feestvreugde. De tanks rijden af en aan. Zij die met de moffen geheuld hebben worden door de ondergrondse

opgepakt en naar het gemeentehuis gebracht. Och wat zijn het zielige kerels. Ook vrouwen worden opgepakt, met de radio onder de arm. Nu hebben ze eindelijk hun verdiende loon. Wat zijn we voor hen altijd bang geweest. We denken nog eens aan Limburg waar alles kapotgeschoten is en waar niemand was om onze bevrijders te begroeten. Nu begint het verlangen naar huis sterker dan ooit te worden. Nu heeft het geen enkel doel meer dat we hier zitten. Maar vandaag is er écht gefeest en dat mag ook wel.

10 april 1945

Vannacht bijna niet geslapen. Eindelijk, eindelijk dan bevrijd

11 april 1945

Het afschieten der granaten begint al hoe langer hoe vager te worden. Maar een groot deel van Nederland leeft nog onder het juk der Duitsers. Maar ook voor hen zal de bevrijding komen.

15 april 1945

De mof wordt steeds verder teruggeslagen. Hier gaat het leven zijn gewone gang weer. Allen zijn weer vrij en blij en kunnen ongedwongen werken.

5 mei 1945

Vandaag legt Duitsland de wapens neer en daarmee is heel Nederland bevrijd. Weer is er feestvreugde. Ook voor ons nadert nu de dag van onze re – evacuatie. De dag dat wij kunnen terugkeren naar Limburg, naar onze eigen woning. Waar we door de vijand zo wreed zijn verjaagd. Vele proberen al om te gaan maar komen al terug omdat ze niet over de Rijn kunnen. Wat valt ons het wachten lang. Het gemeentehuis wordt als het ware bestormd om de nodige bewijsstukken om terug te kunnen keren.

21 mei 1945

Pinksteren. We krijgen bericht dat we morgen kunnen vertrekken. Wat was dit een blijde boodschap. We hebben het druk met vrienden en kennissen vaarwel zeggen en om onze rommel bij elkaar te pakken. Het regent de hele dag. Als het morgen maar mooi weer is omdat we met open vrachtwagens vervoerd worden. Het is al laat als we overgelukkig naar bed gaan. Met kan het bijna niet geloven dat dit de laatste nacht is zo ver van huis.

22 mei 1945

De dag van onze re – evacuatie. Ik heb bijna niet geslapen. Om 5 uur opgestaan en in de gauwigheid koffie en brood gegeten. Het is allemaal zo vreemd, zo gespannen. We zijn blij dat we gaan kunnen en toch weer niet. We hadden het hier zo goed en wie weet wat ons in Limburg nog te wachten staat. Onze bepakking wordt op een wagen geladen. Om 6 uur gaan we, vergezeld van de hele familie Janssen naar het plein. Daar is het een hele drukte. We zien niets dan blijde gezichten om ons heen. Allen zijn blij dat ze naar huis kunnen terugkeren.

Intussen is een grote vrachtwagen voorgereden en onze bepakking wordt opgeladen. Wij zelf nemen er bovenop plaats. Nu moeten we nog wachten op bewijsstukken, deze moeten nog van Almelo komen. Om kwart voor 8 is alles in orde en wordt er aanstalten gemaakt om te vertrekken. We zeggen de hele familie Janssen gedag, dank voor alles wat ze gedurende 4 maanden voor ons gedaan hebben en voor de moeite die ze zich genomen hebben om ons leven nog zo gezellig mogelijk te maken. Na hen beloofd te hebben zo gauw mogelijk iets van ons te laten horen nogmaals de hand gedrukt. Dan wordt er gestart en als we nog eens omkijken zien we betraande ogen en wuivende handen. We wuiven nog totdat we niets meer zien. Voort gaat

het in vliegende vaart en weldra ligt Rijssen achter ons. Rijssen de stad waar we 4 maanden hebben doorgebracht, waar we vele vrienden gemaakt hebben, waar we een gezellige tijd gehad hebben.

Het gaat nu richting Deventer – Zutphen – Arnhem – Nijmegen – Bergen. We zien niets dan verwoesting en braakliggende gronden. Vele kadavers van doodgeschoten dieren liggen over het weiland verspreid. Als we de grens Gelderland – Limburg passeren hangt er een spandoek over de weg. ‘Welkom evacuees in Limburg’. Wat is ons Noord-Limburg toch verwoest. Het is meer dan erg, zoals hier de oorlog gewoed heeft. Hoe zal het in Bergen zijn vragen we ons met zorg af. Om half twee komen we bij tramhalte Lamers aan. Stomverbaasd als we de verwoesting zien. Onze bepakking wordt afgeladen en op een juist gearriveerde tractor geladen. Nu zijn we gauw thuis.

Wat kijken we vreemd op. Is dit het huis dat we 7 januari verlaten hebben? Wat een rommel, alles ligt vol. Je kunt het je niet indenken. Maar onze eigen spulletjes zijn allemaal weg of stukgeslagen. Maar het huis heeft sinds we weg zijn gegaan, niet meer geleden. De ramen stuk, geen enkele deur zit er nog in, alle pannen zijn er vanaf en grote gaten in de muur. En dan die smeersoep. We gaan bij Koppes, die al 2 dagen eerder thuis waren gekomen, koffiedrinken. Als we klaar zijn maken we de slaapkamer wat in orde en spreiden op de harde vloer onze dekens uit want ledikanten zijn er niet meer. We gaan nog wat rondkijken buiten maar zijn bang voor de mijnen. We gaan maar vroeg naar bed want we zijn vermoeid van de lange reis. We denken nog eens aan Rijssen en het zachte warme bed dat we daar hadden. Wat een tegenstelling want hier zijn we wel thuis, we voelen ons wel blij maar de vloer is zo hard en zonder vensters en ruiten is het nog fris 's nachts. We verwachten nu vader ook elke dag hier.

23 mei 1945

Toon, Miep en Dina die intussen ook het oorlogsleed niet gespaard is gebleven komen om te helpen. Toon knapt het dak wat op en de anderen helpen de smeersoep op te ruimen. Als we een paar dagen bezig zijn is de boel weer ooglijk en bewoonbaar. Wel fijn dat ze gekomen zijn, we hebben 9 maanden niets van hen gehoord. Maar ook zij hebben het hard te verduren gehad en hebben bombardementen en evacuaties meegemaakt. Honger hebben ze niet geleden.

27 mei 1945

Zondag. We gaan vanmorgen naar de kapel in Aijen om de Heilige Mis bij te wonen. Deze is nu als parochiekerk ingericht nu de kerk van Bergen in puin ligt. Omstreeks 18.00 uur komt vader thuis en die heeft zich bijzonder goed gehouden. Hij is ook erg blij dat hij thuis is. We hebben een goed bed voor hem klaar gemaakt. Met eten gaat het goed, we kunnen weer volop krijgen in de winkel. Aardappelen zitten nog in de kuil die we in de herfst ingekuuld hebben dus dat valt nogal mee.

En nu begint ons dagelijks ploeteren en zorgen weer. De oorlog is voorbij, de evacuatie achter de rug. Veel hebben we van de oorlog geleden. De schade is onnoemelijk maar we moeten maar denken ‘we leven nog en de rest komt vanzelf wel weer in orde’. Al is de stal nog leeg en hebben we het land nog niet ingezaaid. Op het land valt het overal tegen. Waar men ook kijkt, overal is puin en rommel. Langs de Rijksweg lig munitie metershoog opgestapeld. In het hartje van de winter, zijn we van huis en haard verdreven. In de lente zijn we teruggekeerd. Nu met volle moed aan de slag. Nu zal ik eindigen met mijn dagboek, dat ik op de kritieke dag van 17 september begonnen ben. Dat ik steeds bij me heb gedragen, die mij vergezeld heeft op mijn vlucht naar het noorden. Waar ik alles wat ik dagelijks ondervond in heb geschreven en wat ik steeds bewaren zal als een herinnering aan den wrede oorlog die Noord-Limburg zo zwaar getroffen heeft.

Getekend, 27 mei 1945

Tilla Hornen